

Hoe gebruik ik beeldverhalen in de opvoedondersteuning?

Tips voor professionals

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Voor wie zijn beeldverhalen bedoeld?	4
Waarvoor gebruik je een beeldverhaal?	4
Welk beeldmateriaal is duidelijk?	4
Op papier, digitaal of in een animatie	5
Hoe gebruik je een beeldverhaal?	6
Op welke moment zet je een beeldverhaal in?	9
Gesprekskaarten	12
Inbedding in de organisatie	13

Inleiding

Beeldverhalen zijn korte verhalen met illustraties of foto's, waarbij een personage iets meemaakt dat lijkt op de ervaring van de lezer. In dit geval is dat de ouder. In het verhaal zitten informatie en opvoedingsondersteuning van opvoedexperts verwerkt. Je kunt een beeldverhaal vormgeven op papier, op een website of in een animatie.

De tips in dit document zijn bedoeld voor professionals die met beeldverhalen werken. Het zijn adviezen voor het introduceren en inzetten van beeldverhalen in de praktijk. Deze tips komen voort uit de onderzoekservaring van Pharos. In dit document zijn inspirerende voorbeelden van professionals te lezen.

Verandering in gedrag

"Ik was eigenlijk meteen enthousiast over beeldverhalen. Dat is misschien omdat ik uit het onderwijs kom. Ik dacht: yes, het is niet zomaar een boekje. Het gaat echt om de verandering van gedrag. Iemand maakt iets mee en ontwikkelt zich. Dat is wat literatuur ook doet. Ik kan dit niet met literatuur vergelijken, maar je wordt meegetrokken in een verhaal. Je denkt: zo kan het voor mij ook. En daar geloof ik in."

Coördinator gezondheidsnetwerken, GGD

'Nadia wil zich goed voelen', is een voorbeeld van een beeldverhaal.

https://www.pharos.nl/wp-content/uploads/2018/12/nadia_wil_zich_goed_voelen_pharos-web-1.pdf

Voor wie zijn beeldverhalen bedoeld?

Het gebruik van beeldtaal bij voorlichting is handig voor iedereen. Beeldtaal is extra belangrijk voor mensen die moeite hebben met lange en vaak moeilijke teksten. Via de beeldverhalen nemen zij de informatie op.

Waarvoor gebruik je een beeldverhaal?

Je kunt een beeldverhaal voor verschillende doelen gebruiken. Bijvoorbeeld:

- Voor het overbrengen van bepaalde kennis.
- Om de ouder te helpen bepaalde kennis in praktijk te brengen.
- Om de ouder het vertrouwen te geven dat zij bepaalde vaardigheden hebben (eigen effectiviteit).
- Om de ouder te laten zien dat anderen hetzelfde meemaken, met de worstelingen die daarbij horen (normaliseren).
- Om een gesprek rond een bepaald onderwerp te beginnen.

Dewi, Robin en social media

"Zet je wel of niet een foto van je kindje op internet? Dat onderwerp vinden jonge moeders vaak interessant. Ze denken er niet altijd even goed over na, of kennen de gevolgen niet. Deze beeldverhalen helpen dit te bespreken. Er staan aantrekkelijke en leuke tekeningen bij, niet veel tekst. En er staat een moeder in die op hen lijkt. Daardoor zijn de jonge moeders echt geïnteresseerd en houden ze hun aandacht erbij. Door de boekjes kom ik tot leuke gesprekken."

Jeugdverpleegkundige

<https://www.youtube.com/watch?v=eFr3kgIxBgg>

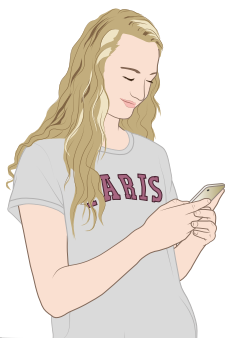
Welk beeldmateriaal is duidelijk?

Vaak worden beelden in voorlichtingsmateriaal gebruikt om materiaal aantrekkelijk te maken. Als ze niet aansluiten op de tekst, hebben deze beelden geen informatieve waarde.

Beelden die wel informatie geven, zijn niet altijd duidelijk. Ze moeten voldoen aan onder andere de volgende voorwaarden:

- De beelden zijn rustig, je kunt ze maar op 1 manier begrijpen en ze hebben geen afleidende details.
- De kleuren zijn waarheidsgetrouw.
- De structuur is duidelijk en bevat geen 'uitstapjes' die afleiden van de belangrijkste boodschap.
- Teksten en beelden zeggen zoveel mogelijk hetzelfde.
- Teksten zijn op A2 – B1 taalniveau.
- De informatie is beperkt.
- Bij de animaties is het tempo laag (zowel beeld als spreektempo).

Daphne is gek op haar baby en op haar telefoon

Dounia praat en overwint

HEEFT YASMINA DEMENTIE OF NIET?

Naar de geheugenpoli in het ziekenhuis

SARA DOET MEE AAN ONDERZOEK

"Het zijn realistische, aansprekende en aantrekkelijke afbeeldingen. Getest en beoordeeld door ouders zelf. Het is compact, dus niet te veel tekst en onderwerpen. Ik tip het ook aan collega's. Dan verwijs ik naar de website van Pharos. Daar is veel materiaal dat je kunt gebruiken. Ik denk dat er voor sommigen een wereld opengaat."

Projectmedewerker Leerlijn

<https://www.pharos.nl/kennisbank/?soort=beeldverhaal>

Op papier, digitaal of in een animatie

Kies je voor papier, een website of een animatie? Dat hangt ook af van de voorkeur en vaardigheden van de ouder. Heeft iemand liever iets op papier of juist digitaal? Heeft de doelgroep de benodigde digitale vaardigheden? Kunnen mensen de juiste (plek op de) website vinden? Om hier achter te komen kun je een kort vooronderzoek doen met interviews of een focusgroep.

Daarnaast spelen je eigen voorkeur, budget en technische mogelijkheden bij deze keuze een rol. Bij Pharos maken we graag gebruik van illustraties, omdat je die na het testen bij de doelgroep makkelijk kunt bijstellen.

Ismail doet vreemd

"Het eerste beeldverhaal dat ik zag, was een heel eenvoudige uitleg over psychosomatische problematiek. 'Ismail doet vreemd', voor Marokkaans-Nederlandse ouders. En dat is juist één van de thema's die zo lastig is om met migranten en statushouders te bespreken. Het is dus heel fijn om herkenbare plaatjes te hebben. Ik heb ze gelijk naar de ketenpartners gestuurd."

Beleidsmedewerker Gezondheid Statushouders en Migrantten, GGD

https://www.pharos.nl/wp-content/uploads/2018/10/ismail-doet-vreemd_Pharos.pdf

Hoe gebruik je een beeldverhaal?

Introductiezinnen

Bedenk een introductie die bij jou past. Bijvoorbeeld:

- Ik wil u graag uitleg geven over... Daar helpt dit boekje/filmpje bij. We bekijken het samen en u krijgt het na afloop van het gesprek mee naar huis.
- Veel mensen hebben weinig zin om een lange tekst te lezen. Daarom hebben we nu een boekje/filmpje gemaakt. Het gaat over....
- Leest u liever over.... of bekijkt u liever een filmpje?
- Ik vind het makkelijk om over dingen te praten als ik er een boekje/filmpje bij heb.
- Ik heb verschillende dingen, dit is misschien voor u ook wel wat.

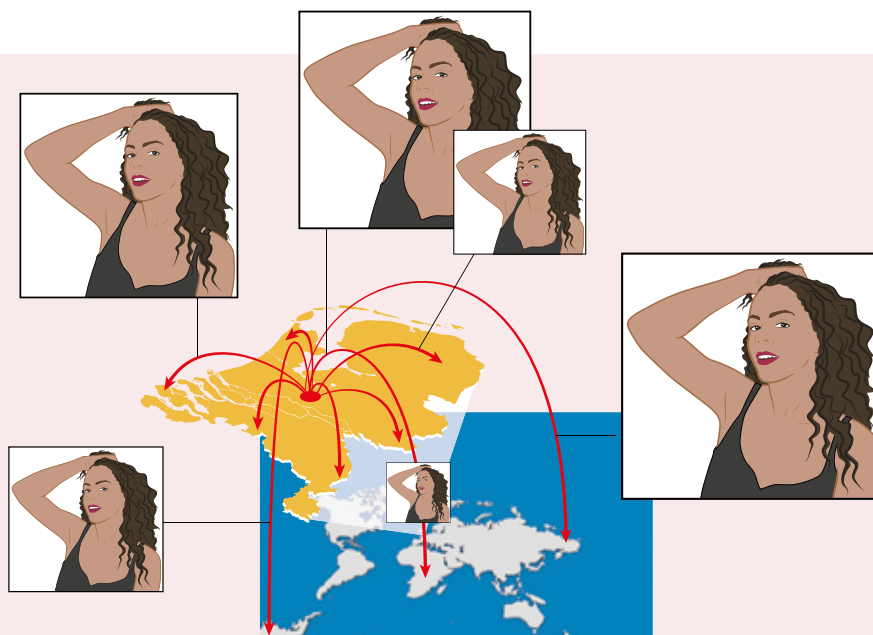
Is het gebruik van een beeldverhaal nog onwennig? Maak dan een klein spiekbriefje voor op je bureau. Schrijf daarop de formulering die bij je past.

Misschien vermoed je dat de ouder moeite heeft met lezen. Vraag dan of hij of zij een stukje voor wil lezen. Gaat dit goed? Dan laat je de ouder de rest in stilte lezen. Blijkt het te moeilijk voor de ouder, lees dan zelf de rest voor.

Je kunt het beeldverhaal verder op verschillende manieren inzetten. Zie hieronder een aantal voorbeelden.

Het gehele verhaal gebruiken

- Je neemt het beeldverhaal samen met de ouder stap voor stap door. Dit is vooral belangrijk als je alle informatie die erin staat wilt overbrengen.

Dewi en social media

"Ik heb het beeldverhaal over Dewi ingezet bij een moeder die uit Eritrea komt en hier drie of vier jaar woont. Ze is de taal nog niet helemaal machtig, dan is dit wel heel fijn. Ze ging er helemaal in mee, bijna alsof het echt is. Dat is heel mooi om te zien. Het ging over social media. Ze komt uit Eritrea en krijgt hier opeens te maken met Facebook, Instagram en WhatsApp. Zij was heel netjes hoe ze met foto's en zo omging, maar het was wel allemaal nieuw."

Jeugdverpleegkundige

<https://www.youtube.com/watch?v=cDHyhXdesj4>

Een deel van het verhaal gebruiken

- Je kunt bepaalde delen van het beeldverhaal gebruiken. Hierbij kies je zelf welke informatie je op dat moment wilt overbrengen. Pak relevante delen uit het beeldverhaal bij je uitleg.
- Je kunt de keuze aan de ouder overlaten. Ga dan in op wat de ouder in eerste instantie het meest raakt. Op deze manier kun je achterhalen wat de prioriteiten, beleving, leefwereld, kennis en begrip van de ouder zijn.
- Je kunt het beeldverhaal gebruiken om een gesprek op gang te brengen. Leg het dan weg als het gesprek voldoende 'loopt'.

Samen doornemen

- Begeleid de ouder de eerste keer (keren) totdat hij of zij het beeldverhaal zelfstandig kan doornemen.
- Maak met vragen een link tussen het beeldverhaal en de ouder. Laat de ouder benoemen wat er in het materiaal te zien is. Vraag dan hoe dit onderwerp speelt in het leven van de ouder. Bijvoorbeeld: wandelt u zelf ook graag? Wat eet u graag? Maakt u zich veel zorgen? Heeft u mensen om u heen waarmee u dingen kunt bespreken?
- Neem het beeldverhaal er vaak bij. Bijvoorbeeld op een moment dat een plan tussentijds verandert. Of als blijkt dat de zorgvrager niet meer weet met welk doel men een bepaalde behandeling volgt.

Input voor plan

Gebruik het beeldverhaal als hulpmiddel bij het bepalen waaraan iemand wil werken. De afbeeldingen nodigen uit om de adviezen concreter en beeldend te maken. Hierdoor wordt het doel of de actie voor de ouder ook begrijpelijker en concreter.

Hulp bij stoppen met roken

"Ik leg het beeldverhaal uit met: 'het is heel veel beeld, weinig tekst. We volgen een ouder in dit verhaal die wil stoppen met roken. Misschien herken je je daarin.' Dan kijken we samen. We nemen pagina per pagina door. En dan komt het gesprek heel makkelijk op gang, aan de hand van de platen die je ziet. Er zijn ook herkenbare dingen, waarbij een moeder zei: 'zo moet je dat helemaal niet doen!' Breng het daarna terug naar haar situatie. Vraag bijvoorbeeld: 'Heb jij misschien vrienden, die zo doen?' of: 'Hoe doet jouw vriend dat?'"

Jeugdverpleegkundige

<https://www.pharos.nl/wp-content/uploads/2019/06/A5-Hulp-bij-stoppen-met-roken-gezin-2019-Pharos-webversie.pdf>

Op welk moment zet je een beeldverhaal in?

Het is handig om van tevoren te bedenken wanneer je een beeldverhaal wilt inzetten. Bijvoorbeeld:

Tijdens het consult

- Wil je het beeldverhaal tijdens het consult zelf doornemen? Leg het van tevoren voor je neer op de tafel. Hierdoor wordt het een standaardtool voor alle ouders. Zo haal je het niet speciaal voor hen uit de la. Om dezelfde reden kun je beeldverhalen die je regelmatig gebruikt ook standaard op tafel leggen.
- Bedenk: wil je er een aparte afspraak voor maken, als een extra consult?
- Wil je het beeldverhaal aan het begin of het einde van een consult gebruiken? Bij het begin kun je het gebruiken als leidraad tijdens het consult. Aan het einde kun je het bijvoorbeeld gebruiken om te zien welke onderwerpen jullie nog niet hebben besproken.

De eerste hapjes van baby Adam

"Meestal lees ik het samen met de cliënt. Over het algemeen lees ik het zelf voor, om haar niet in verlegenheid te brengen. Ik gebruik de plaatjes ook in het gesprek. Er zijn goede aanknopingspunten om te praten over voeding. In het beeldverhaal gaat de moeder naar de supermarkt en koopt fruit. Ze koopt ook toetjes met een plaatje erop van fruit. Vaak haken cliënten er zelf op in. We bespreken dan hoe gezond zo'n toetje is."

Jeugdverpleegkundige

https://www.pharos.nl/wp-content/uploads/2018/10/De_eerste_hapjes_van_baby_Adam-brochure-Pharos.pdf

Meegeven voor thuis

- Wil je het beeldverhaal meegeven aan de ouder, zodat ze het zelf door kunnen nemen?
- Wil je het meegeven aan de ouder, ter voorbereiding van de bespreking in het volgende consult? Kies bijvoorbeeld het onderwerp waar je het de volgende keer over wilt hebben. Schrijf dit op voor de ouders (plak eventueel een geeltje), zodat ze er thuis alvast over kunnen lezen en nadenken.
- Vraag of hij of zij het beeldverhaal thuis wil doornemen met een familielid of partner. Vraag de volgende keer wat ze ervan vonden.
- Geef niet teveel materiaal tegelijk mee.

Bij groepen

Je kunt beeldverhalen ook inzetten in een groepsbijeenkomst. Zoals bij een cursus, groepstraining of huiskamerbijeenkomst. Toon de animatie of lees samen het boekje. Daarna praat je met de groep verder over dit onderwerp.

Buitenspelen

"Eerst lazen we met ouders het boekje. Dit was als voorbereiding op de workshop voor de week daarna. Tijdens die bijeenkomst praatten we over: 'Wat heb je uit het boekje gehaald?' We gaan als groep naar buiten om te bewegen. En om terug te halen waarom bewegen nu belangrijk is voor kinderen. Ouders zeiden: 'Ik wil wel, maar vind het eng als mijn kind buiten speelt. Door het beeldverhaal konden we inzoomen op de veiligheid.'"

Coördinator gezondheidsnetwerken, GGD

https://www.pharos.nl/wp-content/uploads/2019/02/Buitenspelen_JOGG_Pharos.pdf

Animaties laten zien

Animaties of filmpjes kun je goed inzetten in wachtkamers. Bijvoorbeeld bij het consultatiebureau, de huisarts of een gezondheidscentrum. Zeker wanneer ze ondertiteling bevatten. Je kunt ze ook toesturen via WhatsApp of een e-mail.

Zora is zwanger – wat kan Zora doen?

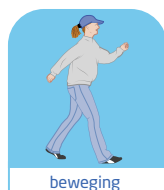
“Wij hebben een groot aantal gezondheidscentra in Amsterdam, een stuk of zestien. Dertien daarvan hebben een consultatiebureau. In de wachtkamers van die gezondheidscentra zie je allerlei soorten filmpjes. Het leek ons heel erg leuk om ons beeldverhaal over zwangerschap en zwangerschapsgymnastiek daar te laten zien! Daarom maakten we een versie van de animatie zonder stem. Want je zit in een wachtkamer, dus je kunt die stem niet horen.”

Projectleider gezondheidscentra

<https://www.youtube.com/watch?v=JyHpGRuzDGI>

Gesprekskaarten

Ook met gesprekskaarten kun je een consult met een ouder ondersteunen. Deze kaarten bevatten meerdere onderwerpen. De ouder kiest aan de hand van de plaatjes welk onderwerp hij of zij graag wil bespreken.

beweging

eten

alcohol

roken

gewicht

medicijnen

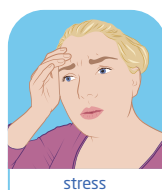
gezin

geld

werk

stress

sociale omgeving

bloeddruk

dagpatroon

slapen

drinken

Instructies gesprekskaart

Deze gesprekskaart is voor iedereen die bij je op het consult komt. Het ondersteunt je in het gesprek met de patiënt. Sommige patiënten vinden het lastig om precies te vertellen of te vragen waar ze op dat moment mee zitten. Of weten niet goed welke onderwerpen ze waar en bij wie kunnen bespreken. Deze kaart helpt om onderwerpen bespreekbaar te maken. In het bijzonder zullen de patiënten die beperkt gezondheidsvaardig zijn, hier baat bij hebben.

Gezondheidsvaardigheden

Een op de drie Nederlanders heeft beperkte gezondheidsvaardigheden. Dat betekent dat zij moeite hebben met het vinden, begrijpen en toepassen van informatie over gezondheid. Denk bijvoorbeeld (maar niet uitsluitend) aan laaggeletterden, migranten, ouderen en lager opgeleiden. Zij hebben behoefte aan een eenvoudige en meer beeldende uitleg over ziekten, adviezen en behandelingen.

De gesprekskaart is ontwikkeld en getest met eerstelijns zorgverleners uit de wijk Malburgen in Arnhem, patiënten die moeite hebben met lezen en schrijven van huisartsenpraktijk Vreeling & Van Lieshout, taalambassadeurs van stichting ABC, Vilans, GGD Gelderland-Zuid en Pharos.

Meer informatie

www.vilans.nl, www.pharos.nl, www.gezondheidsvaardigheden.nl, www.begrijpeliichaam.nl en www.zorgvoorbeter.nl.

Je eigen gesprekskaart op maat maken?

Op www.zorgvoorbeter.nl kun je het bronmateriaal downloaden.

TIP 1

Leg de gesprekskaart altijd voor je neer op de tafel. Hierdoor wordt het een standaard tool voor alle patiënten. De gesprekskaart ligt er al en wordt niet 'speciaal voor jou' uit de la gehaald.

TIP 2

Gebruik de gesprekskaart als keuzemenu aan het begin van het consult. Laat de patiënt de gesprekskaart met afbeeldingen zien om samen met de patiënt te bepalen wat op dat moment prioriteit heeft of waar wilt u het over hebben?.

TIP 3

Gebruik de gesprekskaart als keuzemenu gedurende of juist aan het eind van het consult. Zo kan je vragen welke onderwerpen er verder nog zijn die op dat moment belangrijk zijn, maar nog niet in het consult ter sprake zijn gekomen. Of kies alvast het onderwerp waar je het de volgende keer over wilt hebben. Schrijf dit dan ook voor de patiënten op, zodat ze er thuis alvast over kunnen nadenken of lezen ter voorbereiding.

TIP 4

Gebruik de afbeeldingen van de gesprekskaart ook als hulpmiddel bij het bepalen waaraan een patiënt wil werken. De afbeeldingen nodigen uit om de adviezen concreter en beeldend te maken. Bijvoorbeeld wandelt u graag, wat eet u graag, maakt u zich veel zorgen, heeft u mensen om u heen waarmee u dingen kunt bespreken etc. Hierdoor zal het doel of de actie voor de patiënt ook begrijpelijker en concreter worden.

Illustraties: Medical Visuals Maartje Kunen. De illustraties mogen niet voor andere doeleinden worden gebruikt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

GGD
Gelderland-Zuid

Vilans

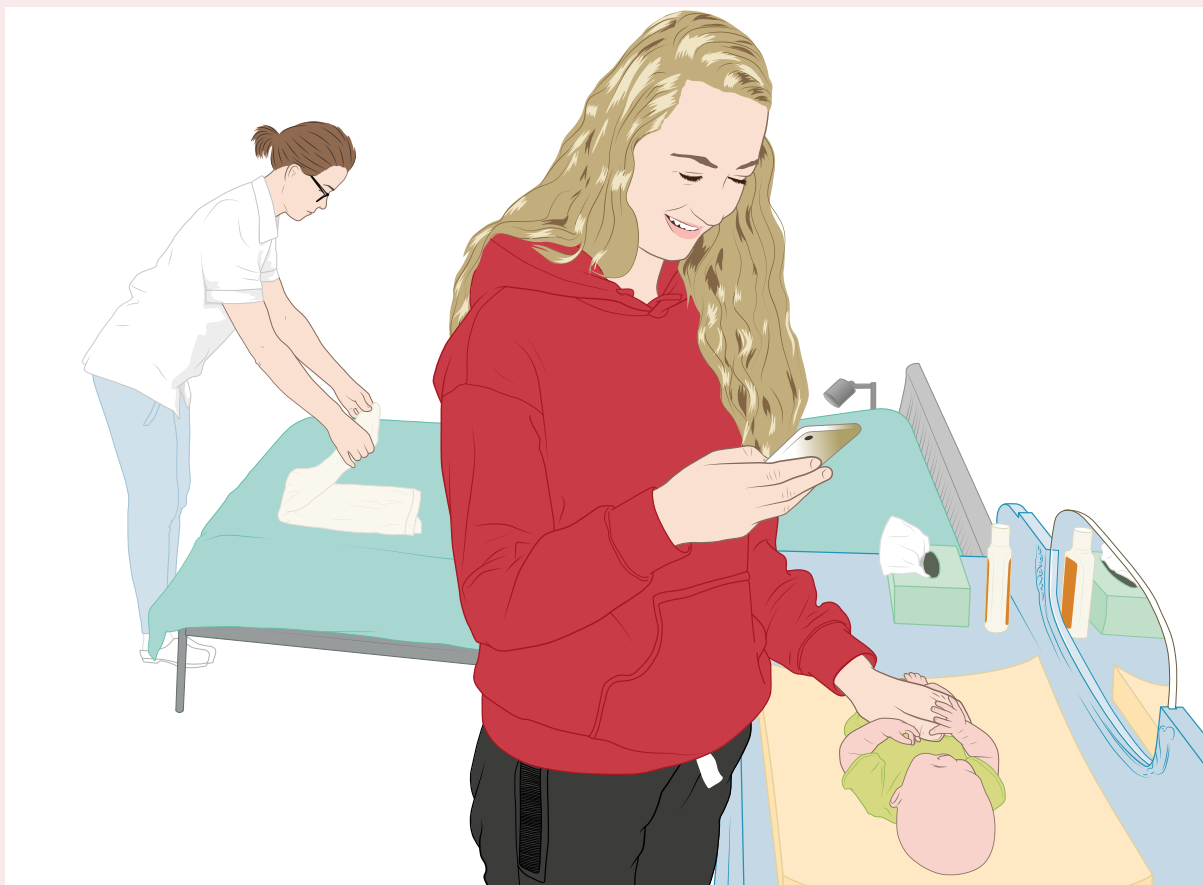
PHAROS
OPVOEDINGS- EN BEGELEIDINGSORGANISATIE

Inbedding in de organisatie

Voor een organisatie is het belangrijk dat medewerkers de beeldverhalen gemakkelijk kunnen gebruiken.

Drempels die professionals ervaren bij het gebruik van de beeldverhalen:

- Beperkte tijd in een contact of consult.
- Beperkte tijd om de beeldverhalen eigen te maken.
- Niet altijd precies weten welke beeldverhalen beschikbaar zijn.
- De beeldverhalen staan nog te los van de standaard werkwijze.

Extra tijd maken voor een thema in een consult

“Soms is het belangrijk om een bepaald thema over te brengen in een consult. Wanneer je merkt bij de ouder dat het niet goed gaat en het thema aandacht behoeft. Je kunt hier dan langer de tijd voor nemen aan de hand van een beeldverhaal. Maar dat betekent vaak wel dat je andere onderwerpen in dat consult moet overslaan. Je kiest er dan voor om dit een hoofdpunt te laten zijn in je consult, misschien wel voor de volledige 20 minuten. Eventueel kan je ervoor kiezen om de ouder en het kind een volgende keer wat eerder te laten komen. Maar dat is natuurlijk niet altijd mogelijk.”

Jeugdverpleegkundige, GGD

Als aan onderstaande punten wordt voldaan worden beeldverhalen sneller en makkelijker gebruikt door de professionals:

- Er is voldoende voorraad voor handen.
- Het beeldverhaal heeft een vaste plek in het werkproces.
- Professionals krijgen de flexibiliteit om tijd te besteden aan het bespreken van het beeldverhaal.
- Het beeldverhaal en tips over het gebruik ervan staan op het intranet van de organisatie, of een andere plek waar professionals veel komen.
- Linkjes naar digitale beeldverhalen (pdf en filmpjes) zijn gemakkelijk beschikbaar voor professionals om met ouders te bekijken of aan ouders na te sturen, bijvoorbeeld via het digitale dossier.
- Het is duidelijk dat het materiaal kosteloos beschikbaar is.
- De beeldverhalen komen regelmatig terug tijdens werkbesprekingen. Zo blijven deze onder de aandacht en kan men ervaringen delen over het gebruik ervan.
- Professionals hebben een workshop gekregen over het gebruik van beeldverhalen.

Delen van het beeldverhaal uitlichten

“Het beeldverhaal bevat meerdere gespreksonderwerpen. Je kunt bijvoorbeeld één bladzijde bespreken per keer, in plaats van het hele boekje. Ik zou het in delen doen, anders wordt het te veel voor één keer. Het ligt er ook aan wie ik tegenover me heb. Je vertelt wat er allemaal komt kijken bij het onderwerp. Je kan bijvoorbeeld uit het beeldverhaal van ‘De eerste hapjes van baby Adam’ alleen het gesprek met het consultatiebureau uitlichten. Wat kan de ouder daarvan verwachten? Of je bespreekt de pagina over het naar de supermarkt gaan. Je gaat er dan dus dieper op in met de ouder dan alleen de tekst van het verhaal. Je hebt een gesprek er omheen.”

Moeder-kindwerker / opvoedondersteuner, Amsterdam

Eigen maken

"Zo'n beeldverhaal staat in de kast en het is nieuw. Je moet het je eigen maken. Nu ik dit verhaal over eerste hapjes zie denk ik: we zitten nu met vier moeders die binnenkort starten met het eerste hapje. Dit is wel heel mooi om toe te passen en dat wil ik ook echt doen. Ik denk dat ik dit meer in het zicht moet hebben. Want dit speelt nu ook gewoon. Dat je denkt: dit hebben we ook om in te zetten."

Jeugdverpleegkundige

Opnemen in het standaardpakket van materialen

"We hebben best veel informatiebladen. In week zoveel van de zwangerschap neem je die bladen mee. Eerst lag het stapeltje 'Dewi en social media' apart. Dan dacht ik: 'o ja, dat hebben we ook nog!' Ik vergat ze vaak. Maar nu zijn de beeldverhalen opgenomen in het materiaal dat in de bakjes ligt, dat we voor de huisbezoeken klaarleggen. Zodat je het gewoon standaard tegenkomt. Zo vergeet je het niet."

Jeugdverpleegkundige

1 Dewi en social media

Dewi en social media

1

Workshop over gebruik van beeldverhalen

"Je kunt een workshop geven over hoe je beeldverhalen gebruikt. Een beeldverhaal is een soort interventie die anders is dan wat professionals gewend zijn. Ze moeten er toch wat meer moeite voor doen. Met een workshop kun je ze net even dat duwtje in de rug geven. Ook kunnen ze met collega's delen wanneer ze wat gaan doen en bij welke ouder. En het helpt om good practices met elkaar te delen over het werken met de beeldverhalen. Die aansluiten bij de casussen van de professionals. Je kunt dan ook de animaties met elkaar bekijken, met het gemak van verschillende voice-overs. In verschillende talen. Zodat ze weten welke schat aan informatie er beschikbaar is."

Projectmedewerker Leerlijn

Kosteloos te gebruiken

De beeldverhalen hoeven niet ingekocht te worden. Ze zijn voor professionals en je kunt ze gebruiken bij ouders en kinderen. Ook mag je het kosteloos delen in je organisatie. Er is geen drempel wat betreft de kosten.

Colofon

Inhoud: Marjolijn van Leeuwen en Coryke van Vulpen, Pharos

Illustraties: Maartje Kunen medical visuals, Anke Nobel illustraties en Monica Hajec webdesign & illustraties

Vormgeving: Zwerver grafische vormgeving

Utrecht, augustus 2020